



Marc Bijl, *The Union, European Culture Flag*, 2004

EXAMEN tehatex vwo 2016

Hugo Gitsels, toetsdeskundige Cito

Twee september jl. schreef Jeanne Prisser, recensent kunst en cultuur van de Volkskrant, dat zij voor het komende seizoen afscheid neemt van verschillende soorten kunst: een kleine schoonmaak. Zij neemt afscheid van 'engagement', althans van een al te beperkte opvatting van wat geëngageerde kunst is. Prisser vraagt zich af of de plein-air schilder die weer en wind trotseert om een stormachtige zee vast te leggen niet meer geëngageerd te noemen is dan 'de kunstenaar die bij de centrale verwarming grafiekjes maakt van aantallen verdronken vluchtelingen in 2015'. Over (onder meer) dergelijke kwesties bogen de examenkandidaten voor het vak tehatex vwo zich de afgelopen vier jaar, zo ook in mei 2016. Het thema *Engagement* stond voor de laatste keer centraal tijdens het schriftelijk examen tehatex vwo. Op woensdag 18 mei maakten zo'n 2.150 kandidaten het examen. De N-term werd vastgesteld op 1,3.

Dit examen was volgens de docenten op de evaluatiebijeenkomst in Utrecht 'een herkenbaar examen' voor de kandidaten. Ongeveer de helft van het examen ging over kunstwerken die ook opgenomen waren als voorbeeld in de syllabus. Uit de toets- en itemanalyse bleek dat vragen over 'bekende' kunstenaars (kunstenaars die genoemd worden in de syllabus) beter worden gemaakt dan de vragen over 'onbekende' kunstenaars, respectievelijk een gemiddelde p'waarde van .58 en .52.¹

Docenten merkten daarnaast op dat het examen te lang was. Dit bleek ook uit reacties van leerlingen in de media. Uit de technische analyse bleek dat meer dan 5% van de kandidaten de laatste twee vragen van het examen oversloeg (vraag 30: 6% en vraag 31: 12%). Voor eerdere vragen in het examen lag dit percentage ruim onder de 5%.

Het examen bestond uit drie opgavenblokken, waarvan het laatste het moeilijkste was, dat blok had een gemiddelde p'waarde van .47. De gemiddelde

moeilijkheidsgraad van het examen was p' .56. De moeilijkste vragen uit het examen hadden een p' waarde rond de .35 (vraag 4, 22, 23, 29 en 31). Er was één opvallend makkelijke vraag: vraag 11 met een p'waarde van .86. Het examen had een redelijke betrouwbaarheid, coëfficiënt alpha van 0,72².

Tegen de gevestigde orde

In dit eerste opgavenblok stonden kunstenaars centraal die zich kritisch opstellen tegenover gevestigde instituten. Ze gebruiken in hun werk symbolen en een beeldtaal die hoort bij een bepaalde (sub)cultuur.

Een vraag die er een psychometrisch opzicht uitsprong in dit vragenblok was vraag vier, over de serie *Fundamentality* van Marc Bijl.

De tekst "No form is inherently superior or inferior" is van toepassing op de serie 'Fundamentality' en op de installatie *Fundamentality VI*.

- 2p 4 Geef twee voorbeelden van manieren waarop deze tekst van toepassing is op deze serie en/of installatie.

Deze vraag werd slecht gemaakt door de kandidaten. Tijdens de examenbespreking in Utrecht werden hiervoor verschillende verklaringen aangedragen. Een verklaring die werd geopperd: "Leerlingen vatten de vraag ruim op, terwijl uit het correctievoorschrift bleek dat er vrij specifieke antwoorden werden verwacht". Een suggestie die werd gedaan om in de toekomst dergelijk discrepanties te voorkomen, was om de vraag specifieker te richten op aspecten die in het correctievoorschrift als uitgangspunt werden genomen. Bijvoorbeeld het redeneren vanuit 'de locatie' of vanuit 'de huid of oppervlakte'.



figuur 3 uit het examen



Hans Haacke, *Star Gazing*, 2004

Bij de examenmakers speelde tijdens de constructie van het examen een discussie over de toelaatbaarheid van figuur 3 en afbeelding 6 (hierboven). Het betrof een foto van wantoestanden in de Abu Graib gevangenis in Irak: een (krijgs)gevangene met een zak over het hoofd. Naar deze foto verwees het kunstwerk van Hans Haacke. Eenzelfde discussie speelde rondom de serie *Le monde appartient à ceux qui se lèvent tôt* van Barbara Visser (zie verderop). Op deze foto's ligt een man op een strand. Bij deze serie zouden associaties met beelden van verdronken vluchtelingen uit de media een rol kunnen spelen. Materiaal in een examen mag een kandidaat niet

van zijn stuk brengen, waardoor deze een vraag niet goed kan beantwoorden. Dergelijke discussies spelen vaak een rol bij de examens over kunst, omdat kunstenaars vaak grenzen opzoeken of er over heen gaan. De examenmakers verwachtten dat kandidaten voor dit examen in hun voorbereiding (binnen het thema *Engagement*) voldoende geoefend waren om met dergelijk beeldmateriaal om te kunnen gaan. Het tonen van deze afbeeldingen in het examen was geen onderwerp van discussie tijdens de examenbespreking.

Gebouwen en idealen

Het tweede opgavenblok (vraag 11 tot en met 20) uit het examen ging over architectuur en engagement. Robert Owen en de katoenfabriek in New Lanark, André Godin en de Familistère, Le Corbusier en de *Unité d'habitation*, en de *Torre de David* in Caracas (Venezuela) passeerden de revue.



André Godin, *Familistère*, 1859

De rode draad in deze vragen vormde de manier waarop sociale idealen vorm kregen in gebouwen. Dit vragenblok was met een p'waarde van .62 redelijk makkelijk. De makkelijkste vraag uit het examen was de openingsvraag van dit blok (vraag 11: p'.86). Deze vraag ging over een voorbeeld uit de examensyllabus: Robert Owen en de katoenfabriek in New Lanark. Ook de vervolgvraag over Owen, vraag 12 was goed te doen (p'.74).

Bekijk afbeelding 8.

Volgens Owen waren 'handelen in eigenbelang' en 'onwetendheid' de belangrijkste oorzaken van de ellende onder arbeiders.

- 2p 12 Leg voor beide oorzaken van deze ellende uit welke aanpak Owen daar in New Lanark tegenover wilde zetten.

Vraag 13 werd slecht gemaakt en had een p'waarde van .49. Deze vraag maakte wel een goed onderscheid tussen de gemiddelde en de betere leerling. Volgens docenten was deze vraag te historisch, 'meer een vraag voor een examen geschiedenis'. Dezelfde opmerking werd gemaakt over vraag 16, deze had een p'waarde van .60.

Owens ideeën kregen veel publiciteit en aandacht, waardoor New Lanark nieuwsgierige bezoekers trok. Veel bezoekers waren positief, maar er was ook kritiek: de (politiek) conservatieven vonden Owens opvatting te modern en vooruitstrevend, de socialisten vonden zijn opvatting te ouderwets en behoudend.

2p 13 Geef aan:

- waarom de conservatieven Owens ideeën te modern vonden en
- waarom de socialisten ze te behoudend vonden.

Het creëren van de woon-werkgemeenschappen door Owen en Godin wordt vaak in verband gebracht met hun sociale idealen. Toch zijn er ook meer praktische en/of economische motieven denkbaar voor het creëren van deze gemeenschappen.

3p 16 Beschrijf drie van dergelijke motieven.

Het stellen van dergelijke vragen past volgens de examenmakers wél bij het vak en zeker bij het thema *Engagement*. Kunst staat niet los van een (maatschappelijke) context. Bij het beschouwen en begrijpen van kunst is de historisch-maatschappelijke invalshoek relevant. De derde probleemstelling van het thema luidt dan ook: "Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn van invloed op het engagement van beeldend kunstenaars, vormgevers en architecten?"



Barbara Visser, *Le monde appartient à ceux qui se lèvent tôt*, 2002

Historie, stereotypen en de toekomst van geëngageerde kunst

De laatste serie vragen van het examen ging over de wandvullende installaties van Kara Walker, *Het vlot van Medusa* van Géricault en *Le monde appartient à ceux qui se lèvent tôt* van Barbara Visser. Vraag 22 en 23 bleken behoorlijk moeilijk (p 'waardes van respectievelijk .38 en .34). In deze vraag, en in dit werk van Walker, staat een postmoderne opvatting van geschiedenis centraal.

Bekijk afbeelding 15.

- 2p 22 Leg aan de hand van twee aspecten van de voorstelling uit dat Walker het idee van een eenduidige geschiedenis hier in twijfel trekt.
- 2p 23 Leg aan de hand van twee aspecten van de compositie uit dat Walker het idee van een eenduidige geschiedenis hier in twijfel trekt.

Deze vragen maakten een sterk onderscheid tussen de zwakke en sterke kandidaten: kandidaten die goed scoorden op het examen als geheel, scoorden ook goed op deze twee vragen. Dit gold ook voor de overige vragen van dit laatste opgavenblok.



Kara Walker, *Camptown Ladies*, 1998

Het examen in 2017

Jeanne Prisser nam in haar 'kleine schoonmaak' ook afscheid van 'de voetnootkunstenaar': "Deze kunstenaar kent de kunst van andere kunstenaars, om het zacht uit te drukken. Sterker: het is het enige wat hij kent. Daar hij te trots is voor epigonisme produceert hij respectabele voetnoten bij door hem bewonderde meesters. In het jargon: hij doet iets met hen. Heet de meester in kwestie bijvoorbeeld Turner, dan maakt hij een diagramschilderij waarop alle kleuren van die en die zeeslag zijn terug te vinden [...] rondlopen in het jasje van zijn idool is al wat hij blijft. De voetnootkunstenaar en z'n jasje vervelen mij stierlijk. Ik zwaai hen uit." Dit kunstenaarstype, hier door Prisser uitgezwaaid, verwelkomen wij (samen met andere types) in het nieuwe examenthema: 'Voorbeeldig'.

Dit nieuwe thema geldt voor tehatex vwo voor het examenjaar 2017. De syllabus is te vinden op de site van het College voor Toetsen en Examen www.examenblad.nl. In de septembermededelingen 2016 van CvTE is extra informatie te vinden over de accenten binnen het nieuwe thema voor het examen van 2017.

¹p'-waarde:

De gemiddelde p'-waarde of het 'gemiddeld percentage goed' is een maat voor de moeilijkheidsgraad van de toets of opgave. Maximum: 1.00, minimum: .00. De p'-waarde wordt berekend door de gemiddelde score te delen door de maximaal te behalen score. Een p'-waarde boven .85 wijst op een (extreem) makkelijke vraag, een p'-waarde beneden .30 wijst op een (extreem) moeilijke vraag.

² betrouwbaarheid:

Een belangrijke kwaliteit van de toets als geheel is de betrouwbaarheid. De betrouwbaarheid is de mate waarin de scores consistent, nauwkeurig en reproduceerbaar zijn.

Binnen de toets en item analyse wordt de betrouwbaarheid geschat door te onderzoeken in hoeverre de verschillende items in de toets allemaal hetzelfde meten. Dat wordt ook wel de interne consistentie genoemd.

De betrouwbaarheid wordt geschat door de berekening van een betrouwbaarheidscoëfficiënt. Dat is altijd een getal dat ligt tussen 0 en 1. Hoe hoger dat getal, hoe betrouwbaarder de toets.